

1. ชื่อเรื่อง

(ภาษาไทย) การคัดกรองพัฒนาการเด็กโดยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย

(ภาษาอังกฤษ) Screening by Using the Developmental Surveillance and Promotion Manual

2. ชื่อผู้วิจัย 1. นางสาวนิത്യติญา ดวงใจ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ มือถือ 062 – 8182584

2. นางสาวดวงพร วรแสน พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ มือถือ 088 - 5959481

ชื่อหน่วยงาน ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

3. ชื่อผู้นำเสนอผลงาน นางสาวนิത്യติญา ดวงใจ

ชื่อหน่วยงาน ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา มือถือ 062-8182584

4. บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive study) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเฝ้าระวัง และคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยเครื่องมือ DSPM และ สถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาคือ คือ มารดา บิดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักของเด็ก 4 เดือน – 5 ปี จำนวนทั้งสิ้น 280 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบ Three - Stratified sampling เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของ มารดา บิดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลัก แบบประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยใช้เครื่องมือ DSPM และสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายข้อมูลส่วนบุคคลและผลการคัดกรองพัฒนาการของกลุ่มตัวอย่าง และสถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการโดยรวมของเด็กปฐมวัย ในพื้นที่นาร่อง ทั้งหมด 280 ราย ในจำนวนนี้มีเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า 122 ราย อยู่ในช่วงอายุ 0-2 ปี 53 ราย และอายุ 3-5 ปี 69 ราย เมื่อวิเคราะห์พบว่าเด็กปฐมวัยที่มารดา บิดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักที่มีการใช้คู่มือ DSPM มีพัฒนาสมวัยมากกว่า เด็กที่ผู้ปกครองไม่มีการใช้คู่มือ DSPM ในด้านของการใช้คู่มือ DSPM พบว่าการใช้คู่มือ DSPM ของ มารดา บิดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักพบเพียงร้อยละ 51.4 เมื่อพิจารณารายด้านที่นำคู่มือ DSPM ไปใช้พบว่า มีการนำคู่มือไปใช้ประเมินพัฒนาการทุกเดือนร้อยละ 39.6 ในด้านการนำมาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการทุกเดือนพบร้อยละ 33.9 และ ด้านนำมาใช้ในการแก้ไขพัฒนาการทุกเดือนพบร้อยละ 30.7

ซึ่งการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่นาร่อง 4 ตำบล จะทำให้ทราบสถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM และพัฒนาการเด็กในพื้นที่นาร่อง 4 ตำบล (ตำบลหนองโดน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา, ตำบลอุโลก อำเภอลำดวน และตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์) และจะได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตสุขภาพที่ 9 อย่างจริงจังและต่อเนื่องโดย การสร้างความรอบรู้ด้านการใช้คู่มือ DSPM แก่ผู้เลี้ยงดูเด็ก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : DSPM, พัฒนาการเด็ก

5. บทนำ

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุด ของการวางรากฐานพัฒนาการทุกด้าน เป็นวัยแห่งพลังการเรียนรู้ และมีความงอก งามของชีวิตมีธรรมชาติการเจริญเติบโตที่ แตกต่างจากวัยอื่นๆ โดยเฉพาะ พัฒนาการ ด้านร่างกาย ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ มีความสำคัญอย่างยิ่ง¹ จากการสำรวจของสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย พบว่าเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยรวมทุกด้าน ร้อยละ 72.8 เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า พัฒนาการสมวัยด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่สูงสุด ร้อยละ 92.2 รองลงมาคือด้านสังคมร้อยละ 90.6 ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กร้อยละ 88.8 และต่ำสุดคือด้านภาษาร้อยละ 73.6 เมื่อเปรียบเทียบผลสำรวจ 4 ครั้ง (พ.ศ. 2542 ,2547, 2550, 2553 และ 2557) พบว่าพัฒนาการสมวัยร้อยละ 71.7, 72.0, 67.7, 73.4 และ 72.0 ตามลำดับ ซึ่งพบว่าพัฒนาการเด็กปฐมวัยไม่มีความแตกต่าง แนวโน้มยังคงอยู่ในอัตราคงที่² และจากการสำรวจพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตสุขภาพที่ 9 ในปี 2555 และ 2557 โดยเครื่องมืออนามัย 49 และ DENVER II พบพัฒนาการรวมสมวัยร้อยละ 67.47 และร้อยละ 74.90 ตามลำดับ ซึ่งพบว่า ข้อมูลเด็ก พัฒนาการสมวัย ของเขต 9 ใกล้เคียงระดับประเทศ ทั้ง 2 กลุ่มอายุ แยกพิจารณารายด้านพบว่า พัฒนาการล่าช้าด้านภาษามากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 20.2 ด้านสังคมและการช่วยเหลือตัวเอง ร้อยละ 8.6 ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ร้อยละ 8.3 และด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ร้อยละ 5.7 ตามลำดับ³ และเมื่อแยก พิจารณาเฉพาะพัฒนาการด้านภาษาจำนวน 2 ครั้ง ในปี 2557 และ 2560 ข้อมูลระดับประเทศ จากผล การสำรวจของกรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข พบพัฒนาการด้านภาษาล่าช้าร้อยละ 26.4 และ ร้อยละ 21.6 ตามลำดับและในเขตสุขภาพที่ 9 จากการสำรวจของศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา พบพัฒนาการ ด้านภาษาล่าช้าร้อยละ 20.22³ และ ร้อยละ 23.93⁴ ตามลำดับ โดยเป็นพัฒนาการที่ล่าช้าที่สุดใน พัฒนาการทั้ง 4 ด้านทั้งในระดับ ประเทศและระดับเขต จากผลการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยครั้งที่ 5 พ.ศ. 2557 พบเด็กอายุ 0-5 ปีมีพัฒนาการช้ากว่าวัยร้อยละ 20.1 เมื่อพิจารณาละเอียดในด้านสังคม ภาษา การใช้มือและตาแก้ปัญหาและการเคลื่อนไหว และพบว่า เด็กอายุ 1 ปี ประมาณ ร้อยละ 4.5 ไม่ สามารถพูดคำแรกที่มีความหมายได้ และประมาณ 1 ใน 5 (ร้อยละ 18.3) ไม่สามารถพูดคำแรกที่มีความหมายอื่นได้⁵ จากการสำรวจพัฒนาการเด็กปฐมวัยของกรมอนามัย ตั้งแต่ปี 2554 2557 และ 2560 พบว่ามีเด็กที่สงสัยมีพัฒนาการ ล่าช้ามีเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้เลี้ยงดูเด็ก ชุมชน และบุคลากรสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องจะต้องตระหนัก ในการเฝ้าระวัง และให้การช่วยเหลือดูแลส่งเสริมให้มี การพัฒนาไปตามวัยอย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระยะเริ่มแรก ถ้าไม่มีกระบวนการดูแลช่วยเหลือที่ชัดเจน เด็กจะเสียโอกาสใน การพัฒนาตามวัยรวมทั้งอาจเกิดปัญหาพัฒนาการที่ยั่งยืนซับซ้อน เป็นภาระต่อ ครอบครัว สังคม และประเทศชาติในที่สุด ปี 2558 กระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาคู่มือ DSPM (Developmental Surveillance and Promotion Manual) เพื่อใช้คัดกรองพัฒนาการเด็กอายุ และใช้ เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกกลุ่มอายุโดยผู้เลี้ยงดูเด็กและครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาการเด็ก ซึ่ง จากผล.การคู่มือ DSPM พบจากการสำรวจของศูนย์อนามัยที่ 9 ปี 2560 พบผู้ปกครองใช้คู่มือเพียงร้อยละ 52.3 สอดคล้องรายงานจากการตรวจราชการของศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น พบผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ได้ ใช้คู่มือ DSPM⁶ และจากการศึกษาของ ผู้มาลัย คำอาจ และคณะ⁷ พบปกครองเคยได้รับคู่มือ DSPM ร้อยละ 16.0 ซึ่งยังมีการใช้อยู่ในเกณฑ์ที่น้อย ศูนย์อนามัยที่ 9 จึงได้ส่งเสริมการใช้คู่มือ DSPM โดยการ สร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ

ซึ่งการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่นำร่อง 4 ตำบล จะทำให้ทราบสถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM และพัฒนาการเด็กในพื้นที่นำร่อง 4 ตำบล (ตำบลหนองโดน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ, ตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา, ตำบลอุโลก อำเภอลำตะคอง และตำบลหนองบัวโคก อำเภอ

ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์) และจะได้นำข้อมูลดังกล่าวใช้เพื่อการพัฒนาการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตสุขภาพที่ 9 อย่างจริงจังและต่อเนื่องโดย การสร้างความรอบรู้ด้านการใช้คู่มือ DSPM แก่ผู้เลี้ยงดูเด็ก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเฝ้าระวังและคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยเครื่องมือ DSPM
2. สถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM

6. วิธีดำเนินงาน/วิธีการศึกษา/ขอบเขตการวิจัยวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive study) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ มารดา บิดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักของเด็ก 4 เดือน – 5 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตสุขภาพที่ 9 สุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธี Three – Staged Cluster sampling โดยมีจังหวัดในเขตสุขภาพที่ 9 เป็นหน่วยตัวอย่างชั้นหนึ่งจำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ตำบลเป็นหน่วยตัวอย่างชั้นที่สอง และมารดา บิดา หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักของเด็กอายุ 4เดือน -5 ปีเป็นตัวอย่างชั้นที่สาม เมื่อตรวจสอบข้อมูล จัดการข้อมูลสูญหาย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 คน

โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

1. สัมภาษณ์ มารดา บิดา หรือผู้ดูแลเด็กหลักที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ด้วยเครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป ในผู้เลี้ยงดูเด็กหลัก
2. ประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยโดยใช้เครื่องมือ DSPM
3. สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (กราฟประเมินสภาวะการเจริญเติบโต น้ำหนัก ส่วนสูง)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเพื่ออธิบายข้อมูลส่วนบุคคลและผลการคัดกรองพัฒนาการของกลุ่มตัวอย่าง และสถานการณ์การใช้คู่มือ DSPM

7. ผลการศึกษา

1. คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 51.4 คือมารดา รองลงมาร้อยละ 27.1 คือยาย และร้อยละ 12.9 คือ ย่า คุณลักษณะทั่วไปของมารดา พบว่า ส่วนใหญ่มารดามีอายุระหว่าง 20 – 35 ปี ร้อยละ 73.6 ด้านระดับการศึกษาสูงสุดของมารดา คือ ระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 51.8) รองลงมาคือ ประถมศึกษา (ร้อยละ 24.6) ส่วนอาชีพของมารดา พบว่า มารดาประกอบอาชีพ รับจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 48.6) รองลงมาคือ อาชีพแม่บ้าน (ร้อยละ 21.4) คุณลักษณะทั่วไปของผู้เลี้ยงดูเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40 – 59 ปี (ร้อยละ 45.4) รองลงมาคือ อายุระหว่าง 20 -39 ปี (ร้อยละ 36.4) ด้านการศึกษาของผู้เลี้ยงดูพบว่า ระดับการศึกษาสูงสุดประถมศึกษา (ร้อยละ 35.4) รองลงมาคือ มัธยมศึกษา (ร้อยละ 33.9) ส่วนอาชีพของผู้เลี้ยงดู พบว่า ประกอบอาชีพ แม่บ้านมากที่สุด (ร้อยละ 45.0) รองลงมาคือ อาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 23.2) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปของบิดา และมารดาและผู้เลี้ยงดูหลักที่บ้านของเด็กปฐมวัย

คุณลักษณะส่วนบุคคล	พ่อ		แม่		ผู้เลี้ยงดูหลักที่บ้าน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ						
น้อยกว่า 20 ปี			14	5.0		
20 – 35 ปี			206	73.6		
35 ปี ขึ้นไป			60	21.4		
อายุ						
น้อยกว่า 20 ปี	8	2.9			8	2.9
20 – 39 ปี	207	73.9			102	36.4
40 – 59 ปี	59	21.1			127	45.4
60 ปีขึ้นไป	6	2.1			43	15.4
ระดับการศึกษา						
ไม่ได้เรียน	23	8.2	3	1.1	62	22.1
ประถมศึกษา	85	30.4	69	24.6	99	35.4
มัธยมศึกษา/ปวช.	134	47.9	145	51.8	95	33.9
อนุปริญญา/ปวส./ปวท.	27	9.6	31	13.2	11	3.9
ปริญญาตรีขึ้นไป	11	3.9	26	9.3	13	4.6
อาชีพ						
พ่อบ้าน/แม่บ้าน/ไม่ได้ทำงาน	7	2.5	60	21.4	126	45.0
รับจ้าง	181	64.6	136	48.6	33	11.8
เกษตรกรกรรม	48	17.1	46	16.4	65	23.2
ค้าขาย/เจ้าของกิจการ	31	11.1	25	8.9	38	13.7
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	13	4.6	13	4.6	18	6.4

2. คุณลักษณะทั่วไปของเด็ก

เด็กปฐมวัยทั้งหมด 280 ราย เป็นเพศชาย ร้อยละ 52.9 เพศหญิง ร้อยละ 47.1 ส่วนใหญ่เป็นเด็กกลุ่มอายุ 0 - 2 ปี ร้อยละ 53.9 และกลุ่มอายุ 3 - 5 ปี ร้อยละ 46.1 จากการศึกษาพบว่าเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่มีน้ำหนักแรกคลอดมากกว่า 2,500 กรัม ร้อยละ 93.6 และน้อยกว่า 2,500 กรัม ร้อยละ 6.4 ด้านภาวะโภชนาการพบว่า ร้อยละ 76.4 มีภาวะโภชนาการดี และร้อยละ 23.6 มีภาวะโภชนาการไม่ดี ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คุณลักษณะทั่วไปของเด็กปฐมวัย

ข้อมูลทั่วไปของเด็กปฐมวัย	จำนวน (n=280คน)	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	148	52.9
ชาย	132	47.1
อายุ (ปี)		
0-2	151	53.9
3-5	129	46.1
น้ำหนักแรกคลอด		
น้อยกว่า 2,500 กรัม	18	6.4
มากกว่า 2,500 กรัม	262	93.6
ภาวะโภชนาการ		
ดี	214	76.4
ไม่ดี	66	23.6

ส่วนที่ 3 ข้อมูลพัฒนาการเด็ก

พัฒนาการโดยรวมพบว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ 56.4 โดยพิจารณาจากพัฒนาการสมวัยรายด้านได้ดังนี้ รายด้านภาษาสมวัยร้อยละ 79.3 ด้านกล้ามเนื้อเล็กสมวัยร้อยละ 75.0 ด้านกล้ามเนื้อใหญ่สมวัยร้อยละ 85.4 และด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเองสมวัยร้อยละ 90.4

เด็กปฐมวัย อายุ 0-2 ปี จำนวน 151 ราย (ร้อยละ 53.9) มีพัฒนาการรวมสมวัยร้อยละ 64.9 โดยพิจารณาพัฒนาการสมวัยรายด้านได้ดังนี้รายด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเองสมวัย ร้อยละ 90.1 ด้านกล้ามเนื้อเล็กสมวัย ร้อยละ 90.7 ด้านภาษาสมวัย ร้อยละ 74.8 และกล้ามเนื้อใหญ่สมวัย ร้อยละ 87.4

ส่วนกลุ่มอายุ 3-5 ปี จำนวน 129 ราย (ร้อยละ 46.1) มีพัฒนาการสมวัยรวมร้อยละ 53.5 แบ่งโดยพิจารณาพัฒนาการสมวัยรายด้านได้ดังนี้รายด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง สมวัยร้อยละ 90.7 ด้านกล้ามเนื้อเล็ก ร้อยละ 56.6 ด้านภาษา ร้อยละ 84.5 และกล้ามเนื้อใหญ่ ร้อยละ 82.9 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการ	รวม		อายุ 0-2 ปี		อายุ 3-5 ปี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาการโดยรวม						
สมวัย	158	56.4	98	64.9	60	46.5
ล่าช้า	122	43.6	53	35.1	69	53.5
พัฒนาการรายด้าน						
พัฒนาการสมวัย						
ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก	210	75.0	137	90.7	73	56.6
ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่	239	85.4	132	87.4	107	82.9
ด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง	253	90.4	136	90.1	117	90.7
ด้านภาษา	222	79.3	113	74.8	109	84.5
พัฒนาการสงสัยล่าช้า						
ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก	70	25.0	14	9.3	56	43.4
ด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่	41	14.6	19	12.6	22	17.1
ด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง	27	9.6	15	9.9	12	9.3
ด้านภาษา	58	20.7	38	25.2	20	15.5

ด้านการได้รับคู่มือ DSPM พบว่าได้รับคู่มือ (ร้อยละ 72.5) และไม่ได้รับคู่มือ (ร้อยละ 27.5) ด้านการใช้คู่มือพบว่ามีการใช้คู่มือ (ร้อยละ 51.4) และไม่มีการใช้คู่มือ (ร้อยละ 48.6) ด้านแหล่งที่แจกจ่ายคู่มือพบว่าส่วนใหญ่ได้รับจากแผนกหลังคลอด (ร้อยละ 69.2) รองลงมาคือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ร้อยละ 22.9) และแผนกห้องคลอด (ร้อยละ 3.2) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การได้รับคู่มือ DSPM และการใช้คู่มือ DSPM

การได้รับคู่มือ DSPM และการใช้คู่มือ DSPM	รวม	
	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับคู่มือ DSPM		
- ได้รับ	203	72.5
- ไม่ได้รับ	77	27.5
ประเภทคู่มือที่ได้รับ		
- DSPM	268	95.71
- DAIM	12	4.29
การใช้คู่มือ DSPM		
- ใช้คู่มือ DSPM	144	51.4
- ไม่ใช้คู่มือ DSPM	136	48.6

การได้รับคู่มือ DSPM และการใช้คู่มือ DSPM	รวม	
	จำนวน	ร้อยละ
จุดบริการที่แจกคู่มือ		
- ห้องฝากครุภัณฑ์	5	1.8
- ห้องคลอด	9	3.2
- ห้องหลังคลอด	174	69.2
- รพสต.	64	22.9
- อื่นๆ	8	2.9
การได้คำแนะนำในการใช้คู่มือ DSPM/DAIM		
- ได้รับ	181	64.6
- ไม่ได้รับ	99	35.4
พี่		
- ประเมินพัฒนาการ		
ทุกวัน	8	2.9
2-3 วัน/สัปดาห์	7	2.5
สัปดาห์ละครั้ง	6	2.2
เดือนละ 1 ครั้ง	111	39.6
- ส่งเสริมพัฒนาการ		
ทุกวัน	4	1.4
2-3 วัน/สัปดาห์	8	2.9
สัปดาห์ละครั้ง	4	1.4
เดือนละ 1 ครั้ง	95	33.9
- แก้ไขพัฒนาการ		
ทุกวัน	1	0.4
2-3 วัน/สัปดาห์	7	2.5
สัปดาห์ละครั้ง	4	1.4
เดือนละ 1 ครั้ง	86	30.7

การสำรวจการรับรู้ข้อมูล/ช่องทางการได้รับข้อมูลข่าวสาร

พบว่าระดับการรู้หนังสือของผู้เลี้ยงดูหลักส่วนใหญ่เขียนหนังสือได้คล่อง (ร้อยละ 84.3) และการเขียนหนังสือได้คล่อง (ร้อยละ 82.5)

พบว่าส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพจากช่องทาง อสม./อสส. (ร้อยละ 64.3) รองลงมาคือ ตามสาย (ร้อยละ 64.3) และจากโทรทัศน์ (ร้อยละ 62.9) ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ช่องทางการได้รับข้อมูลด้านสุขภาพ

ช่องทางการได้รับข้อมูลด้านสุขภาพ	รวม	
	จำนวน	ร้อยละ
-โทรศัพท์	176	62.9
-วิทยุ	49	17.5
-หนังสือพิมพ์/วารสาร	37	13.2
-สื่ออิเล็กทรอนิกส์(ไลน์/เฟสบุค/อินเทอร์เน็ต)	130	46.4
-แพทย์/พยาบาล/เภสัชกร/จนท.สาธารณสุข	164	58.6
-อสม./อสส.	190	67.9
-สมาชิกในครอบครัว	27	9.6
-เพื่อน/เพื่อนบ้าน	64	22.9
-เสียงตามสาย/หอกระจายข่าว	180	64.3
-ช่องทางอื่นๆ	10	3.6

หมายเหตุ คำตอบเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การหาข้อมูลด้านสุขภาพ

พบว่ามารดา บิดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลัก ส่วนใหญ่มีการสอบถามข้อมูลด้านสุขภาพจากอสม./อสส./อสค. (ร้อยละ 68.6) รองลงมาคือจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่นๆ เช่น ทันตแพทย์ เภสัชกร (ร้อยละ 54.3) และจากพยาบาล (ร้อยละ 44.6) ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การหาข้อมูลด้านสุขภาพ

การหาข้อมูลด้านสุขภาพ	รวม	
	จำนวน	ร้อยละ
การสอบถามข้อมูลด้านสุขภาพ		
-แพทย์	80	28.6
-พยาบาล	125	44.6
-เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่นๆ เช่น ทันตแพทย์ เภสัชกร	152	54.3
-อสม./อสส./อสค.	192	68.6
-สมาชิกในครอบครัว	41	14.6
-เพื่อน	26	9.3
-อื่นๆ	10	3.6

หมายเหตุ คำตอบเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

แหล่งการค้นหาข้อมูลด้านสุขภาพพบว่าส่วนใหญ่ค้นจากแหล่งคือ หอกระจายข่าว (ร้อยละ 58.2) รองลงมาคืออินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 51.1) และจากไลน์ (ร้อยละ 26.4) ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การหาข้อมูลด้านสุขภาพ(ต่อ)

การหาข้อมูลด้านสุขภาพ	รวม	
	จำนวน	ร้อยละ
การค้นหาข้อมูลด้านสุขภาพ		
-อินเทอร์เน็ต	143	51.1
-หอกระจายข่าว	163	58.2
-ไลน์	74	26.4
-เฟซบุ๊ก	68	24.3
-หนังสือ/หนังสือพิมพ์/วารสาร	25	8.9
-อื่นๆ	9	3.2

หมายเหตุ คำตอบเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

อภิปรายผล

การเสริมสร้างพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง หากผู้ปกครองมีความรู้และเข้าใจเรื่องพัฒนาการจะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม และเมื่อพบเห็นพัฒนาการที่ผิดปกติ จะสามารถปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้อย่างทัน่วงที โดยพัฒนาการเด็กประกอบด้วยพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ พัฒนาการด้านภาษา และพัฒนาการด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการโดยรวมของเด็กปฐมวัย ในพื้นที่นำร่อง ทั้งหมด 280 ราย ในจำนวนนี้มีเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า 122 ราย อยู่ในช่วงอายุ 0-2 ปี 53 ราย และอายุ 3-5 ปี 69 ราย โดยในเด็กอายุ 0 – 2 ปี พัฒนาการล่าช้าด้านภาษามากที่สุด และเด็กอายุ 3 – 5 ปี สงสัยว่าล่าช้าด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กมากที่สุดสอดคล้องกับการศึกษาของ จินตนา พัฒนพงศ์ธรร² พบว่า เด็กไทยส่วนใหญ่พัฒนาการสงสัยว่าล่าช้าด้านภาษาและกล้ามเนื้อมัดเล็กและช้ามากในเด็กอายุ 3 – 5 ปี และสอดคล้องกับพินิต โฉมเสถียรกิจ⁸ พบว่าเด็ก เด็กปฐมวัย (0-5 ปี) มีพัฒนาการสมวัยรวมทุกด้าน ร้อยละ 67.50 ไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 85 เมื่อจำแนกรายด้านพบว่าด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ร้อยละ 94.80 ด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง ร้อยละ 92.10 ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก ร้อยละ 90.40 และด้านภาษาและการใช้ภาษาน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 78.40 สอดคล้องกับศิริลักษณ์ พนมเชิง⁹ กล่าวว่า เด็กที่มีภาวะพูดช้ากว่าวัยส่วนใหญ่มีหลายปัจจัยร่วมกัน โดยปัจจัยที่สัมพันธ์และพบมากที่สุดในการศึกษานี้คือ การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม ขาดการกระตุ้นทางภาษาและการพูดที่ถูกต้องเพียงพอและเหมาะสม ทำให้เด็กไม่มีแบบอย่างในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาษาและการพูด ส่งผลให้เด็กพูดช้า ไม่พูด พูดน้อย หรือพูดได้ไม่สมวัย ปัญหาครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง สอดคล้องการศึกษาของ สมัย ศิริทองถาวร¹⁰ พบว่า DSPM เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมในการคัดกรองพัฒนาการเด็กเพื่อค้นหากลุ่มที่เสี่ยงจะมีพัฒนาการไม่สมวัย (earlydetection) และเพื่อให้คำแนะนำส่งเสริมพัฒนาการโดยเร็ว (early Intervention) พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กสามารถฝึกลูกได้โดยตรง รวมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขใช้ประโยชน์ในการติดตามกระตุ้นครอบครัว ทั้งนี้สาเหตุส่วนใหญ่ที่เด็กไม่ผ่านการทดสอบเนื่องจากขาดโอกาสที่ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้จากครอบครัว ซึ่งมักเกิดจากความไม่รู้และขาดทักษะของผู้ดูแล DSPM จึงเป็นเครื่องมือของพ่อแม่ที่ใช้ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการรอบด้านได้ทันการ

ในด้านของการใช้คู่มือ DSPM พบว่าการใช้คู่มือ DSPM ของมารดา บิดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลักพบเพียงร้อยละ 51.4 เมื่อพิจารณารายด้านที่นำคู่มือ DSPM ไปใช้พบว่ามีการนำคู่มือไปใช้ประเมินพัฒนาการทุกเดือนร้อยละ 39.6 ในด้านการนำมาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการทุกเดือนพบร้อยละ 33.9 และ ด้านนำมาใช้ในการแก้ไข

พัฒนาการทุกเดือนพบร้อยละ 30.7 สอดคล้องกับการศึกษาของพบจากการสำรวจของศูนย์อนามัยที่ 9 ปี 2560 พบผู้ปกครองใช้คู่มือเพียงร้อยละ 52.3 และรายงานจากการตรวจราชการของศูนย์อนามัยที่ 7 ขอนแก่น พบผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้คู่มือ DSPM⁶ และจากการศึกษาของ สุมาลัย คำอาจ และคณะ⁷ พบผู้ปกครองเคยได้รับคู่มือ DSPM ร้อยละ 6

ข้อเสนอแนะ

1. กรมอนามัยควรแจกจ่ายคู่มือ DSPM และ DAIM ให้เพียงพอต่อกลุ่มเป้าหมาย มีรายงานการได้รับคู่มือเพียงร้อยละ 72.5 ยังพบปัญหาการแจกจ่ายไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในกลุ่มที่คลอดโรงพยาบาลเอกชน
2. จากรายงานการวิจัยนี้ พบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กได้รับการแนะนำการใช้คู่มือเพียงร้อยละ 67.5 และมีการใช้คู่มือ DSPM ร้อยละ 51.4 พื้นที่จึงควรมีการจัดอบรมการใช้คู่มือ DSPM ทั้งในกลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็กและครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการในกลุ่มเด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป ซึ่งพบปัญหาพัฒนาการล่าช้ากว่ากลุ่มเด็กเล็ก
3. กระบวนการสร้างความรู้การใช้คู่มือ DSPM ในผู้ดูแลเด็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเกิดความยั่งยืนในการส่งเสริมการใช้คู่มือและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน
4. การประเมินพัฒนาการเด็กด้วยคู่มือ DSPM ควรให้คู่มือกับผู้ปกครองเด็กทุกคน เพื่อใช้ฝึกฝนในทักษะแต่ละด้านตามวัย และส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในช่วงอายุถัดไปอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้ ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ไม่มีคู่มือที่จะใช้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การแนะนำให้ผู้ปกครองเฝ้าระวังและ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กสามารถทำได้แต่ผู้ปกครองไม่สามารถจดจำเรื่องที่จะส่งเสริมเด็กได้ทั้งหมด หากมีคู่มือ ก็จะเป็นการง่ายต่อการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการ และเอื้อประโยชน์ต่อการท างานของเจ้าหน้าที่ด้วย

การดำเนินการต่อไป

1. คืบข้อมูลแก่ชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ประชาญ์ชาวบ้าน พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูเด็ก และทีม CFT (Child and Family Team) ในโครงการมหัศจรรย์ 1,000 วันแรกแห่งชีวิต เขตสุขภาพที่ 9
2. สร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน โดยการประชุมกลุ่ม (Focus group) เพื่อค้นหา Key message และจัดทำสื่อเพื่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาในชุมชนนั้นๆ
3. ติดตามการดำเนินงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สรุปรูปแบบการดำเนินงานและขยายการดำเนินงานลงสู่พื้นที่ต่างๆ ในเขตสุขภาพที่ 9 ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยรับการสนับสนุนอย่างดีจาก น.พ.วีรพล กิตติพิบูลย์ ผู้อำนวยการศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา พ.ญ.วีณา มงคลพร รองผู้อำนวยการศูนย์ฯ คุณกมลรัตน์ เกตุบรรลุ รองผู้อำนวยการศูนย์ฯ คุณชัชฎา ประจตุทะเก หัวหน้ากลุ่มพัฒนาอนามัยแม่และเด็ก เจ้าหน้าที่กลุ่มพัฒนาอนามัยแม่และเด็ก ที่สนับสนุนการดำเนินงานและทีมงานในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้บริหารและบุคลากรด้านอนามัยแม่และเด็กของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และชัยภูมิ ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลวิจัยในครั้งนี้

บรรณานุกรม

1. สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. เอกสารชุดวิชา ECED 201: การศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต; 2560.
2. จินตนา พัฒนพงศ์ธรและคณะ. การศึกษา “พัฒนาการของเด็กปฐมวัยไทย ปี 2557” กลุ่มอนามัยแม่และเด็ก สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. 2557
3. ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย. เด็กเขต 9 พัฒนาการสมวัย IQ เกิน 100. มปป. (เอกสารอัดสำเนา)
4. ชัชฎา ประจตุททะเก . ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในเขตสุขภาพที่ 9 ปี 2560. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9 วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมปีที่ 12 ฉบับที่ 28 เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม 2561.
5. วิชัย เอกพลากร. คู่มือการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 5. สำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. 2557.
6. รายงานการตรวจราชการระดับจังหวัด จังหวัดมหาสารคาม เขตสุขภาพที่ 7 ตรวจราชการรอบที่ 1/2560 ระหว่างวันที่ 1-3 กุมภาพันธ์ 2560
7. สุมาลัย คำอาจและคณะ. ผลการเฝ้าระวังและคัดกรองพัฒนาการเด็ก 0-5 ปี โดยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก. ปฐมวัย (DSPM). สืบค้นจาก wapihos.com/index.php/ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2562.
8. พินิต โล่เสถียรกิจ. การวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.nich.anamai.moph.go.th/download/2562/SAR2019/5m_1/2.%20 สืบค้น 10 เมษายน 2562.
9. ศิริลักษณ์ พนมเชิง. ปัจจัยที่สัมพันธ์ในเด็กที่มีภาวะพูดช้ากว่าวัย (Delayed Speech) แผนกผู้ป่วยนอกและคลินิก Well Baby แผนกส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลบางละมุง. วารสารกุมารเวชศาสตร์ มกราคม - มีนาคม 2556; 52: 44-55
10. สมัย ศิริทองถาวร. การพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2561; 63(1): 3-12
11. อารยา ทิพวงศ์และจารุณี นุ่มพูล. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางสุขภาพเกี่ยวกับโรคอ้วนกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายในเด็กที่มีภาวะโภชนาการเกิน กรุงเทพมหานคร. วารสารพยาบาลสาธารณสุข.ปีที่ 8 ฉบับที่ 2.